باسمه تعالی

شناسنامه کتب خطی

مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه ای مدظله العالی

عنوان	رساله حساب		
مولف متن	ملا علی قوشچی		
شارح			
محشی			
مترجم		شماره اموالی	۴۰۵۹۶
موضوع	ریاضیات	تاریخ تألیف / تاریخ تحریر	۱۹ رجب ۱۲۳۱
کاتب	غلام احمد [illegible]	زبان	فارسی
نوع خط	نستعلیق	طول / عرض	۲۳ / ۱۴٫۵
عدد اوراق		کاغذ	نخودی موریانه خورده
تعداد سطر	۱۵	جلد	مقوا عطف و لبه تیماج
تاریخ ارسال	دیماه ۱۳۸۸	شماره خصوصی	
ملاحظات			

تنظیم کننده: [illegible]

۱۹۷

حساب ملا علی قوشچی

دفتر رابع

۱۴۰۷/۱۴۱۲

از علم الدین [illegible]

۲۴
[illegible]

هو الحبیب

وبه نستعین

رب یسر بسم الله الرحمن الرحیم وتمم بالخیر

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله واصحابه اجمعین
و من بعد این رساله ایست در علم حساب مشتمل بر ۳ مقاله مقاله اول در حساب
اهل هند و آن مشتمل است بر مقدمه و ۲ باب مقدمه در بیان صور اعداد و مراتب
آن بدانکه حکماء هند خواستند که در کتابت اعداد اختصار کنند از این جهت
نه رقم وضع کرده اند از برای اعداد مادون عشرات از یک تا نه است بر این صورت
۱۲۳۴۵۶۷۸۹ و مرتبه اول را در حساب از طرف راست
برای آحاد تعیین کرده اند و دویم برای عشرات و سیوم برای مآت و باز هر سه مرتبه
دیگر را که بعد از این می آید اولین برای آحاد الوف و دویم برای عشرات الوف
و سیوم را برای مآت الوف تعیین کرده اند و همچنین هر سه مرتبه لفظ الوف زیاد براید

مراتب بشماره نه اعداد از این کمی نیاید هر چند امی باشد پس هر یک از ارقام صور نه گانه
وقتیکه در اول مرتبه واقع شود عبارت است از عدد دار آن رقم برای آن موضوع است
و اگر در دویم مرتبه واقع شود هر یکی را ده گیرند مثلا اگر صورت ۱ در دویم مرتبه واقع شود
ده گیرند و اگر صورت ۲ واقع شود بیست گیرند و اگر ۳ سی بر این قیاس و اگر در
چهارم مرتبه واقع شود هر یکی را یک هزار گیرند و در پنجم مرتبه هر یکی را ده هزار و در
ششم مرتبه هر یکی را صد هزار و هم چنین الی غیر النهایة و هر مرتبه که در و عدد نباشد
آنجا صفر نویسند بر صورت ۰ و این خورد نجهة حفظ مرتبه پس صورت ده چنین باشد
۱۰ و صورت یازده چنین ۱۱ و دوازده چنین ۱۲ و صورت صد این ۱۰۰ و صورت هزار
و بیست و پنج این ۵۰۲۵ باب اول در حساب صحاح و این مشتمل است بر هشت
فصل فصل اول در تضعیف یعنی دو چندان ساختن عدد و طریق عملش آنست
که عددی را که تضعیف او خواهیم کرد بر جای نویسیم و ابتدا از جانب یمین کرده
هر رقم را بصورتش باعتبار مرتبه تضعیف کنیم و حاصل را اگر کمتر از ده باشد در تحت
او بنهیم و از برای ده یکی را در ذهن نگاه داشته بر حاصل تضعیف آنچه در
یسار اوست افزائیم و این افزون را رفع خوانند مثالی خواستیم این عدد را
۸۵۴۵۷۶ تضعیف کنیم ابتدا از یمین کرده اول تضعیف کردیم ۶ را ده شد

و اگر در سیوم مرتبه واقع شود هر یکی را صد گیرند و اگر ۲ واقع شود دویست و اگر ۳ سیصد و بر این قیاس

و اگر بیشتر از ده باشد ... و اگر زیاده باشد حاصل مبین ده باشد صفر در تحت او بنهیم

اگر مخروط قایم بود در خط واصل میان راس او و محیط قاعده و اگر مایل باشد در نصف
مجموع اطول و اقصر خطوط واصله میان راس او و نصف قاعده و مساحت بسیط مخروط ناقص
حاصل میشود از ضرب نصف مجموع محیط دایره علیا و سفلی در خط واصل میان این دو محیط
دایره از یک جهت اگر مخروط قایم باشد در نصف مجموع اطول و اقصر خطوط واصله میان این
دو محیط دایره اگر مخروط مایل باشد و اگر مخروط مضلع باشد مساحت بسیط او مجموع مساحت
مثلثها بود که محیط باشد باو و مساحت بسیط استوانه مستدیره حاصل ضرب محیط قاعده اوست
در خط واصل میان دو محیط قاعده او از یک جهت اگر استوانه قایمه باشد و یا مایله متوازی القاعدتین
و در نصف مجموع اطول و اقصر خطوط واصله میان دو محیط قاعده او اگر استوانه مایله غیر متوازی القاعدتین
باشد و اگر استوانه مضلع باشد مساحت مجموع سطوح متوازی الاضلاع که محیط اند باو مطلوب باشد
و مساحت بسیط کره حاصل ضرب قطر اوست در محیط دایره عظیمه او و مساحت بسیط قطعه کره مساوی
مساحت دایره ایست که نصف قطر او مساوی خطی باشد که از قطب قطعه بمحیط قاعده قطعه آید

باب سیوم در مساحت اجسام مساحت کره حاصل ضرب نصف قطر او در ثلث بسیط او
باشد و مساحت قطاع کره حاصل ضرب نصف قطر اوست در ثلث قطعه بسیط او
و مساحت مجسم متوازی الاضلاع حاصل ضرب ارتفاع اوست در قاعده و مساحت
جمیع اقسام مخروط از مستدیر و مضلع و قایم و مایل حاصل ضرب قاعده اوست در ثلث

ارتفاع او و مساحت جمیع اقسام مذکوره از استوانه یعنی مستدیره و مضلعه و قایمه و مایله
حاصل ضرب قاعده اوست در ارتفاع او تمت تمام رساله حساب من تصنیف ملا علی
قوشجی از دست اضعف العباد غلام احمد و سید محمد مسیح در توشکخانه نواب امیر الهند والا جاه
عظیم الدوله بهادر روز دوشنبه تاریخ ۱۹ شهر رجب المرجب سنه ۱۲۳۱ هجری باختتام رسید

احمد و حامد و محمود تجارت میکنند بدین قرار که نصف از نفع از آن احمد و ثلث از آن
حامد و ربع از آن محمود و مجموع عدد و ربع حاصل شد حصه هر یک چه باشد قانون از مجموع مخرج
بگیرند ...

نظم

کوکلری واردر انیم زلعل دو لوار لیدر وارد
بو معدنک مثقال وزرین آن صرع کولد
قیمتی گوهر دن [illegible] زاده و معروف
[illegible] اولور دوره دار
لعل نقطه [illegible]
[illegible] ویاری [illegible]
[illegible]

[illegible]	مرواریو	زر
٢		١
٣	٥	٣
١	٥	٣
١٥	١٣	٢